

STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY

JULIANE KOKOTT

přednesené dne 8. prosince 2005¹

I – Úvod

1. Tento případ se vrací k řízení Komise v oblasti kartelových dohod, které se týkalo velkoobchodního trhu s elektrotechnikou v Nizozemsku. V tomto řízení, které probíhalo od prvních vyšetřování až k rozhodnutí Komise po dobu více než osmi let, Komise uložila pokuty Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied (dále jen „FEG“) a jednomu z jeho členských podniků, Technische Unie BV (dále jen „TU“), z důvodu porušení čl. 81 odst. 1 ES.

16. prosince 2003 ve spojených věcech T-5/00 a T-6/00³ (dále jen „napadený rozsudek“).

3. Soudní dvůr se nyní zabývá kasačním opravným prostředkem TU proti tomuto prvoinstančnímu rozsudku⁴. TU kromě řady důvodů kasačního opravného prostředku, kterými se v zásadě dovolává nedostatků odůvodnění a porušení článku 81 ES, vytýká Soudu zejména to, že nevyvodil nezbytné důsledky z nadměrné délky trvání řízení před Komisí.

II – Právní rámec

2. Příslušné rozhodnutí Komise ze dne 26. října 1999² (dále jen „napadené rozhodnutí“) bylo v plném rozsahu potvrzeno Soudem prvního stupně rozsudkem ze dne

4. Článek 81 odst. 1 ES zakazuje „veškeré dohody mezi podniky, rozhodnutí sdružení

1 — Původní jazyk: němčina.

2 — Rozhodnutí Komise 2000/117/ES ze dne 26. října 1999 v řízení podle článku 81 Smlouvy o ES, věc IV/33.884 – Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied a Technische Unie (FEG a TU), oznámeno pod číslem K(1999) 3439, Úř. věst. 2000, L 39, s. 1.

3 — Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied a další v. Komise, Recueil, s. II-5761.

4 — Proti stejnému rozsudku se u Soudního dvora kromě toho projednává také kasační opravný prostředek FEG (věc C-105/04 P); k tomu viz mé stanovisko přednesené dnešního dne.

podniků a jednání ve vzájemné shodě, které [...] by mohly ovlivnit obchod mezi členskými státy a jejichž cílem nebo výsledkem je vyloučení, omezení nebo narušení hospodářské soutěže na společném trhu [...]“.

Při stanovení výše pokuty se bere v úvahu závažnost a trvání daného porušení.“

5. Komise může v takových případech uložit dotyčným podnikům pokuty. Článek 15 odst. 2 nařízení Rady č. 17⁵ (dále jen „nařízení č. 17“) k tomu stanoví:

III – Skutkový stav a řízení

A – Skutkový stav a řízení před Komisí

„Komise může podnikům nebo sdružením podniků uložit rozhodnutím pokuty ve výši od 1000 do 1 000 000 zúčtovacích jednotek nebo v částce tuto výši přesahující, ale nepřesahující 10 % obrátu dosaženého v předchozím účetním roce všemi podniky, které se na porušení podílely, a pokud úmyslně nebo z nedbalosti:

a) poruší [čl. 81 odst. 1 ES],

6. Případ v oblasti hospodářské soutěže, který je základem tohoto sporu, se týká nizozemského velkoobchodního trhu s elektrotechnikou, tedy např. drátů a kabelů, jakož i trubek z polyvinylchloridu (PVC). Podle zjištění Komise existoval na tomto trhu takzvaný kolektivní systém exkluzivity, na kterém se shodlo sdružení podniků FEG mimo jiné se sdružením podniků NAVEG⁶ ve formě „Gentlemen's Agreement“ (džentlmenská dohoda – poznámka překladatele, dále jen „džentlmenská dohoda“) a jehož cílem bylo zabránit dodávkám podnikům nepatřícím do FEG. Dále bylo zjištěno, že FEG omezilo schopnost svých členů určovat volným a nezávislým způsobem jejich prodejní ceny.

5 — Nařízení č. 17: První nařízení, kterým se provádějí články 85 a 86 Smlouvy (Úř. věst. 1962, L 13, s. 204; Zvl. vyd. 08/01, s. 3). Toto nařízení bylo mezitím nahrazeno nařízením Rady (ES) č. 1/2003 ze dne 16. prosince 2002 o provádění pravidel hospodářské soutěže stanovených v článcích 81 a 82 Smlouvy (Úř. věst. 2003, L 1, s. 1; Zvl. vyd. 08/02, s. 205). Posledně jmenované nařízení ovšem platí teprve od 1. května 2004, takže pro projednávaný případ zůstává rozhodné výlučně nařízení č. 17.

6 — Nederlandse Vereniging van Alleenverteenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied.

7. V bodech 3 až 5 napadeného rozsudku shrnuje Soud pozadí tohoto případu takto:

„3 CEF Holdings Ltd (dále jen ‚CEF UK‘), velkoobchodník s elektrotechnickým materiálem, usazený ve Spojeném království, se rozhodl působit na nizozemském trhu a v květnu 1989 tam založil dceřinou společnost, CEF City Electrical Factors BV (dále jen ‚CEF BV‘). Vzhledem k tomu, že v Nizozemsku docházelo k problémům se zásobováním, podaly CEF BV a CEF UK [...] dne 18. března 1991 Komisi stížnost, kterou Komise zapsala následující den do rejstříku.

4 Tato stížnost se týkala tří sdružení podniků působících na trhu s elektrotechnikou. Kromě FEG se jednalo o Nederlandse Vereniging van Alleenverteenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied (Nizozemské sdružení výhradních zástupců v oblasti elektrotechniky, dále jen ‚NAVEG‘) a o Unie van de Elektrotechnische Ondernemers (Svaz elektrotechnických podniků, dále jen ‚UNETO‘).

5 CEF byla názoru, že tato sdružení a jejich členové vzájemně uzavřeli kolektivní exkluzivní dohody na všech stupních prodejního řetězce elektrotechnického materiálu v Nizozemsku. Bylo takřka nemožné, aby na nizozemský trh pronikl velkoobchodník s elektrotechnickým materiálem, který nebyl členem FEG. Výrobci a jejich obchodní zástupci či dovozci tak dodá-

vali elektrotechnický materiál pouze členům FEG a podniky zabývající se elektroinstalacími pracemi nakupovaly pouze u nich. Dopisem ze dne 22. října 1991 rozšířila CEF své stížnosti na dohody mezi FEG a jeho členy ohledně cen a slev, jakož i o dohody, jejichž cílem bylo vyloučit CEF z účasti na určitých projektech. Od ledna 1992 si CEF stěžovala také na vertikální cenové dohody mezi některými výrobci elektrotechnického materiálu a velkoobchodníky, kteří jsou členy FEG.“

8. Kromě toho je v bodech 6 až 14 napadeného rozsudku konstatováno k průběhu vyšetřování a řízení před Komisí následující:

„6 [Komise mimo jiné zaslala TU mezi červnem a srpnem 1991 různé žádosti o informace na základě článku 11 nařízení č. 17.]

7 Dopisem ze dne 16. září 1991 zaslala Komise písemné varování FEG; v něm šlo mimo jiné o tlak vyvíjený na několik dodavatelů elektrotechnického materiálu, aby nezásobovali CEF, o dohody

- členů FEG o cenách a slevách, jakož i o hranici obratu stanovenou jako přijímací kritérium do FEG.
- 8 Dne 27. dubna 1993 Komise vyslechla několik dodavatelů elektrotechnického materiálu podle článku 11 nařízení č. 17.
- 9 Dne 10. června 1994 Komise požádala FEG o informace podle článku 11 nařízení č. 17.
- 10 Dne 8. a 9. prosince 1994 Komise podle čl. 14 odst. 3 nařízení č. 17 provedla šetření u FEG a některých jeho členů, mimo jiné u TU.
- 11 Dne 3. července 1996 Komise své námitky oznámila FEG a jeho sedmi členům [mimo jiné TU] (dále jen „oznámení námitek“). FEG a TU se k tomuto oznámení vyjádřily dne 13. prosince 1996 a dne 13. ledna 1997.
- 12 FEG a TU zaslaly Komisi několik žádostí o nahlédnutí do spisu. Poté, co jim bylo dne 16. září 1997 zasláno několik doplňujících písemností, zaslal každý z nich Komisi dne 10. října 1997 doplňující písemné vyjádření k zodpovězení oznámení námitek.
- 13 Dne 19. listopadu 1997 proběhlo slyšení za přítomnosti všech adresátů oznámení námitek, jakož i CEF.
- 14 Za těchto okolností přijala Komise dne 26. října 1999 napadené rozhodnutí [...]“
9. V napadeném rozhodnutí Komise konstatovala v zásadě dvě protiprávní jednání FEG porušující čl. 81 odst. 1 ES a uložila mu za ně pokutu. Současně konstatovala, že se TU na těchto protiprávních jednáních

B – Napadené rozhodnutí

aktivně podílela. Výrok napadeného rozhodnutí zní takto (výňatek):

Článek 3

„Článek 1

TU porušila čl. 81 odst. 1 Smlouvy o ES tím, že se aktivně podílela na protiprávních jednáních uvedených v člancích 1 a 2.

FEG porušilo čl. 81 odst. 1 ES tím, že na základě dohody uzavřené s NAVEG, jakož i na základě jednání ve vzájemné shodě s dodavateli nezastoupenými v posledně uvedeném sdružení, zavedlo kolektivní systém exkluzivity, jehož cílem bylo zabránit dodávkám podnikům nepatřícím do FEG.

Článek 4

[...]

Článek 2

(2) TU musí neprodleně ukončit protiprávní jednání uvedená v článku 3, pokud se tak již nestalo.

FEG porušilo čl. 81 odst. 1 ES tím, že přímo i nepřímo omezilo schopnost svých členů určovat volným a nezávislým způsobem jejich prodejní ceny. Toto nastalo na základě závazného rozhodnutí o pevných cenách, na základě závazného rozhodnutí o publikacích, na základě doporučení týkajících se hrubých a čistých cen šířených u svých členů, jakož i zpřístupněním svým členům fóra umožňujícího jim vést diskuze o cenách a slevách.

Článek 5

(1) FEG se za protiprávní jednání uvedená ve člancích 1 a 2 ukládá pokuta ve výši 4,4 milionu eur.

(2) TU se za protiprávní jednání uvedená v článku 3 ukládá pokuta ve výši 2,15 milionu eur.

— podpůrně, zrušil stanovení příslušné pokuty,

— dále podpůrně, snížil částku pokuty, jež jim byla uložena,

[...]“ (*neoficiální překlad*)

10. Při výpočtu pokuty Komise použila snížení ve výši 100 000 eur z důvodu nesrovnalostí ve správním řízení, které sama uznala, v neposlední řadě z důvodu značné délky trvání tohoto řízení⁷.

— uložil Komisi a vedlejším účastníkům řízení na podporu návrhových žádání Komise náhradu nákladů řízení.

12. Návrh FEG na předběžné opatření nebyl úspěšný¹¹.

C – Soudní řízení

11. Proti napadenému rozhodnutí podaly jak FEG⁸, tak i TU⁹ žalobu k Soudu prvního stupně, přičemž navrhovaly, aby Soud

13. Předseda prvního senátu Soudu povolil vedlejší účastenství CEF BV a CEF UK (dále společně jen „CEF“) na podporu návrhových žádání Komise¹².

14. Soud poté, co obě věci T-5/00 a T-6/00 pro účely společné ústní části řízení a rozhodnutí spojil, vydal dne 16. prosince 2003 napadený rozsudek, ve kterém:

— zrušil napadené rozhodnutí¹⁰,

— žaloby zamítl a

7 — Viz body odůvodnění 151 až 153 napadeného rozhodnutí.

8 — Věc T-5/00.

9 — Věc T-6/00.

10 — Ve věci T-6/00 TU kromě toho podpůrně navrhla zrušit jí se týkající určení v článku 3 napadeného rozhodnutí o tom, že byl porušen článek 81 ES.

11 — Usnesení předsedy Soudu ze dne 14. prosince 2000, FEG v. Komise (T-5/00 R, Recueil, s. II-4121), a předsedy Soudního dvora ze dne 23. března 2001, FEG v. Komise (C-7/01 P (R), Recueil, s. I-2559).

12 — Usnesení ze dne 16. října 2000 ve věcech T-5/00 a T-6/00.

- uložil žalobkyním náhradu nákladů příslušných řízení.
- navrhovatelce kasačního opravného prostředku uložil náhradu nákladů řízení.

15. Svým kasačním opravným prostředkem, který byl doručen kanceláři Soudního dvora dne 3. března 2004, TU nyní navrhuje, aby Soudní dvůr

17. Vedlejší účastnice řízení CEF navrhuji, aby Soudní dvůr

- zrušil napadený rozsudek ve spojených věcech T-5/00 a T-6/00 alespoň v rozsahu, v němž se týká věci T-6/00, a sám s přihlédnutím k druhé odrážce návrhu vydal konečné rozhodnutí ve věci, podpůrně, aby rozsudek zrušil a vrátil věc Soudu k dalšímu rozhodnutí;

- odmítl kasační opravný prostředek v plném rozsahu jako nepřipustný nebo jej každopádně zamítl jako neopodstatněný a

- zrušil v plném rozsahu nebo alespoň zčásti napadené rozhodnutí, nebo aby alespoň novým rozhodnutím ve věci samé podstatně snížil částku jí uložené pokuty a

- navrhovatelce kasačního opravného prostředku uložil náhradu nákladů řízení.

- uložil Komisi náhradu nákladů řízení, včetně nákladů řízení před Soudem.

18. Kasační opravný prostředek byl u Soudního dvora projednán nejprve v písemné a poté dne 22. září 2005 – společně s věcí C-105/04 P – v ústní části řízení.

16. Komise navrhuje, aby Soudní dvůr

IV – K druhému až čtvrtému důvodu kasačního opravného prostředku, jakož i k první a třetí části pátého důvodu kasačního opravného prostředku

- odmítl kasační opravný prostředek v plném rozsahu jako nepřipustný nebo jej alespoň zamítl jako neopodstatněný a

19. Svým druhým až čtvrtým důvodem kasačního opravného prostředku, jakož i první a třetí částí svého pátého důvodu

kasačního opravného prostředku TU napadá různé pasáže napadeného rozsudku, ve kterých se Soud podrobně zabývá tím, jak Komise zjistila protiprávní jednání porušující právo hospodářské soutěže a délku jejich trvání.

20. Dříve, než budou tyto důvody kasačního opravného prostředku jednotlivě posouzeny, zdá se namíste připomenout kritérium hodnocení, které vyplývá ze čl. 225 odst. 1 ES a článku 58 odst. 1 statutu Soudního dvora a které Soudní dvůr v ustálené judikatuře v řízení o kasačním opravném prostředku užívá¹³. Kasační opravný prostředek je omezen na právní otázky. Pouze Soud je proto příslušný ke zjištění a posouzení relevantních skutkových okolností, jakož i k posouzení důkazů, a posouzení těchto skutkových okolností a důkazů nepředstavuje, s výhradou případu, kdy by došlo k jejich zkeslení, právní otázku, která podléhá jako taková přezkumu Soudního dvora v rámci kasačního opravného prostředku.

21. Kromě toho kasační opravný prostředek, který se omezuje na zopakování žalobních důvodů a argumentů, které již byly Soudu předloženy, aniž by vůbec uváděl argumentaci, která by specificky určila nesprávné právní posouzení, jímž má být stížen napadený rozsudek, nesplňuje zákonné požadavky. Takový kasační opravný prostředek totiž ve skutečnosti představuje návrh směřující pouze k opětnému přezkoumání

žaloby, což nespadá do pravomoci Soudního dvora¹⁴.

22. Z tohoto pohledu je třeba dále přezkoumat druhý až čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku, jakož i první a třetí část pátého důvodu kasačního opravného prostředku.

A – Druhý důvod kasačního opravného prostředku: nepřihlednutí k důkazům ve prospěch obhajoby z období předcházejícího oznámení námitek

23. Svým druhým důvodem kasačního opravného prostředku TU kritizuje, že Soud svůj rozsudek odůvodnil vadně a vnitřně rozporuplně tím, že neuznal některé písemnosti jako důkazy ve prospěch obhajoby, které byly sepsány sice po zahájení vyšetřování, respektive po písemném varování Komise, avšak ještě před oznámením námitek.

24. Tento důvod kasačního opravného prostředku, který úzce souvisí s prvním důvodem kasačního opravného prostředku, se

13 — Viz pouze rozsudky ze dne 15. září 2005, BioID v. Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (C-37/03 P, Sb. rozh. s. I-7975, body 43 a 53), a ze dne 7. ledna 2004, Aalborg Portland a další v. Komise, „rozsudek Cement“ (spojené věci C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P a C-219/00 P, Recueil, s. I-123, body 47 až 49).

14 — Rozsudky ze dne 4. července 2000, Bergaderm a Goupil v. Komise (C-352/98 P, Recueil, s. I-5291, bod 35); ze dne 23. března 2004, Evropský veřejný ochránce práv v. Lamberts (C-234/02 P, Recueil, s. I-2803, bod 77), a ze dne 30. června 2005, Eurocermex v. Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (C-286/04 P, Sb. rozh. s. I-5797, bod 50).

vztahuje zejména na body 196 až 208 napadeného rozsudku. V nich se Soud zabývá důkazní hodnotou různých písemností předložených Komisi třetími osobami, které byly podle názoru TU v rozporu s vytýkanými skutečnostmi souvisejícími s kolektivním systémem exkluzivity. Soud přitom dochází k závěru, že dotyčné písemnosti nemohly vyvrátit zjištění Komise, podle kterých byla existující „Gentlemen’s Agreement“ (džentlmenská dohoda) mezi FEG a NAVEG skutečně v praxi uplatňována¹⁵.

25. TU naproti tomu uplatňuje, že napadený rozsudek je *vnitřně rozporuplný*. Soud na jednu stranu neuznal písemnosti, které pocházely z doby po písemném varování Komise, ale před oznámením námitek, za písemnosti ve prospěch obhajoby. Při hodnocení důkazů je tedy s TU nakládáno jako s obviněnou již od písemného varování. Na druhou stranu, pokud jde o určení počátku doby pro použití zásady přiměřené délky trvání řízení, Soud TU ale ještě za obviněnou nepovažuje. V této souvislosti považuje Soud za relevantní teprve oznámení námitek. Závěry, které Soud spojuje s okamžikem písemného varování tedy nejsou vnitřně logické. Soud měří dvojím metrem.

26. Zda je odůvodnění rozsudku Soudu rozporné, je právní otázkou, kterou je jako

takovou možné položit v rámci kasačního opravného prostředku¹⁶. V tomto rozsahu je tedy kasační opravný prostředek TU přípustný.

27. Na rozdíl od názoru, který zřejmě zastává TU, posouzení důkazní hodnoty písemností a posouzení přiměřenosti délky trvání řízení spolu vzájemně nemají nic do činění. Podle toho také obě části napadeného rozsudku, ve kterých se Soud zabývá délkou trvání řízení, respektive důkazní hodnotou sporných písemností, spolu vzájemně logicky nesouvisejí, a nemohou tedy být ani z věcného hlediska v rozporu, jak tvrdí TU.

28. Především sama skutečnost, že určitá písemnost byla sepsána *před* oznámením námitek, nečiní nutně tuto písemnost důkazem ve prospěch obhajoby. Rovněž písemnost, která byla sepsána *po* oznámení námitek, není nutně důkazem v neprospěch obhajoby. Naopak, písemnost je třeba vždy přezkoumat s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu z hlediska její důkazní hodnoty. Domnělý důkaz ve prospěch obhajoby tak může být znehodnocen například tím, že vznikl z iniciativy obviněného a v okamžiku – po zahájení vyšetřování, respektive po písemném varování – ve kterém již bylo jasné, že Komise měla počáteční podezření o protiprávním jednání

15 — Viz rovněž bod 209 napadeného rozsudku.

16 — Rozsudky ze dne 7. května 1998, Somaco v. Komise (C-401/96 P, Recueil, s. I-2587, bod 53), a ze dne 17. prosince 1998, Baustahlgewebe v. Komise (C-185/95 P, Recueil, s. I-8417, bod 25). Ve stejném smyslu také rozsudek ze dne 7. července 2005, Le Pen v. Parlament (C-208/03 P, Sb. rozh. s. I-6051, bod 45).

porušujícím právo hospodářské soutěže a dotyčné podniky tedy byly varovány („*in tempore suspecto*“). Přesně toto hodnocení v konkrétním případě provedl Soud v napadeném rozsudku, aniž by se přitom dopustil nesprávného právního posouzení.

29. V konečném výsledku je proto druhý důvod kasačního opravného prostředku sice přípustný, ale neopodstatněný.

B – Třetí důvod kasačního opravného prostředku: dokazování, pokud jde o odpovědnost TU za uvedená protiprávní jednání

30. Svým třetím důvodem kasačního opravného prostředku TU vytýká Soud, že se dopustil nesprávného právního posouzení, nebo že přinejmenším svůj rozsudek zmatečně odůvodnil, když konstatoval, že Komise ji právem činila odpovědnou za protiprávní jednání uvedená v článku 1 a 2 svého napadeného rozhodnutí.

31. Tento důvod kasačního opravného prostředku se vztahuje na tu část napadeného rozsudku, která je nadepsána „K návrhovým žádáním týkajícím se zrušení napadeného rozhodnutí“ a v ní na část III. Soud se v ní podrobně zabývá otázkou, zda protiprávní

jednání uvedená v člancích 1 a 2 napadeného rozhodnutí porušující čl. 81 odst. 1 ES mohou být přičítána TU. Soud dochází k závěru, že Komise právem vycházela z aktivní účasti TU, a to jak na kolektivním systému exkluzivity mezi FEG a NAVEG („džentlmenická dohoda“), tak i na jednání ve vzájemné shodě za účelem rozšíření tohoto systému na společnosti, které nebyly členy NAVEG, jakož i na systému určování cen¹⁷.

32. Proti tomuto TU v podstatě předkládá tři argumenty, které současně tvoří tři části tohoto důvodu kasačního opravného prostředku.

1. Účast TU na kolektivním systému exkluzivity (první část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)

33. V první části třetího důvodu kasačního opravného prostředku TU v podstatě uplatňuje, že Soud přehlédl několik aspektů, když zkoumal, zda Komise právem vycházela z aktivní účasti TU na kolektivním systému exkluzivity.

34. Soud zaprvé přehlédl skutečnost, že zástupci ve správní radě FEG, kteří jsou spojováni s TU ve skutečnosti nebyli vázáni pokyny TU a byli vázáni pouze zájmy tohoto

17 — Viz zejména body 360, 367 a 379 napadeného rozsudku.

sdržení, ne však zájmy TU; Soud nezohlednil ustanovení stanov FEG, jakož i nizozemského práva vztahujícího se na sdržení. Zadruhé Soud nesprávně vycházel z toho, že mezi FEG a jedním z jeho nejdůležitějších členských podniků, TU, předem existovala rozsáhlá shoda zájmů¹⁸. Zatřetí pro předpoklad osobní a aktivní účasti TU na kolektivním systému exkluzivity nepostačuje skutečnost, že TU léta obsazovala místo jednoho člena ve správní radě FEG, a tímto způsobem se účastnila většiny – i když ne všech – relevantních schůzí; existuje jasný rozdíl mezi častou přítomností ve vedoucích grémiích FEG a přímou účastí na přípravě politiky FEG. TU krom toho Soudu vytýká nedostatek odůvodnění, jakož i zjevnou chybu, když v bodě 351 napadeného rozsudku uvádí, že TU v rámci FEG „hrála klíčovou roli v souvislosti s kolektivním systémem exkluzivity“. Komise v napadeném rozhodnutí pojem klíčové role nepoužívá.

36. Podstatou argumentů TU je skutečně to, že se zabývají hodnocením konkrétních okolností dané věci Soudem: zda TU byla jedním z nejdůležitějších členských podniků FEG a zda hrála klíčovou roli v rámci tohoto profesního sdružení, zda – nehledě na existující ustanovení stanov a práva vztahujícího se na sdržení – po léta měla vliv na vedení FEG a zda bylo možno vycházet z podstatné shody zájmů se zájmy FEG, což jsou všechno otázky posouzení skutkového stavu a důkazů, které v rámci kasačního opravného prostředku nepodléhají přezkumu Soudním dvorem¹⁹. Argumentace TU je tedy v tomto již nepřijatelná²⁰.

37. Při bližším zkoumání se ovšem argument TU nevyčerpá pouhou kritikou skutkového posouzení Soudu ani pouhým opakováním výtek, které byly předloženy v prvním stupni řízení²¹. Naopak, TU krom toho uplatňuje to, že Soud ve svém rozsudku nezohlednil zákonné požadavky na důkaz její účasti na protiprávním jednání porušujícím čl. 81 odst. 1 ES a svůj rozsudek v tomto ohledu v každém případě řádně neodůvodnil. Jaké požadavky v oblasti dokazování musí Komise splnit v rozhodnutí o kartelové

35. Komise, podporovaná CEE, namítá, že tento argument TU je nepřijatelný, protože je jím zpochybněno pouze skutkové posouzení Soudu.

18 – V bodě odůvodnění 69 napadeného rozhodnutí, jakož i v bodě 353 napadeného rozsudku je užíváno pojmu „více či méně synchronně probíhající zájmy“.

19 – Viz bod 20 tohoto stanoviska.

20 – Dokonce i pokud by argument TU týkající se použití pojmu „klíčová role“ měl být považován za námitku zkresení skutkových okolností, a proto za přípustný, byl by v každém případě neopodstatněný. Neboť Soudem užitý pojem „klíčová role“ je v podstatě rovnocenný s pojmem „důležitá role a role, kterou je nutno jednotlivě zdůraznit“, který v napadeném rozhodnutí použila Komise (viz bod odůvodnění 69 napadeného rozhodnutí).

21 – Viz bod 351 napadeného rozsudku, ve kterém již Soud podobné námitky TU v řízení v prvním stupni činí výchozím bodem svého výkladu ohledně účasti TU na kolektivním systému exkluzivity.

dohodě, zejména na jakém druhu důkazů může založit svá konstatování aktivní účasti podniku na kartelové dohodě, je právní otázkou, kterou se Soudní dvůr v řízení o kasačním opravném prostředku zabývat může.

38. Chápána takto je tedy první část třetího důvodu kasačního opravného prostředku přípustná. Nicméně není opodstatněná.

39. Soud totiž správně vycházel z toho, že členové profesního sdružení nemohou být automaticky činěni odpovědnými za případná protiprávní jednání tohoto sdružení²². Naopak, je na Komisi, aby dokázala, že se podnik, který je členem profesního sdružení, aktivně účastnil jeho protiprávních jednání, a tak se také sám dopustil protiprávního jednání porušujícího čl. 81 odst. 1 ES.

40. Důkaz takovéto účasti může být ale v neposlední řadě podán i na základě indicií. Soudní dvůr tak výslovně uznává, že protisoutěžní jednání a dohody jsou ze své podstaty nezřídka založeny na utajení a doklady o nich jsou omezeny na co

nejmenší míru. Písemnosti jako například zápisy ze schůzek je zpravidla možno najít jen ojediněle a kromě toho zůstávají nutně neúplné, takže často je nezbytné rekonstruovat určité jednotlivosti pomocí logických závěrů. Tomu odpovídá, že ve většině případů musí být existence protisoutěžních jednání nebo dohod dovozována z řady určitých shod okolností a indicií, které při celkovém posouzení mohou v případě neexistence jiného logického vysvětlení představovat důkaz porušení pravidel hospodářské soutěže²³.

41. Podle ustálené judikatury je dostatečným dokladem o účasti podniku na kartelové dohodě zejména to, že Komise tomuto podniku prokáže, že se účastnil schůzek, při kterých byly uzavřeny protisoutěžní dohody, aniž by se dotýčný podnik veřejně od těchto dohod distancoval. Je-li totiž účast na takovýchto schůzkách prokázána, je povinností dotčeného podniku uvést indicie, které jsou vhodné jako důkaz, že jeho účast na zmíněných schůzkách nebyla vedena žádným protisoutěžním záměrem, a to tím, že prokáže, že svým soutěžitelům sdělil, že jeho účast na těchto schůzkách měla odlišnou povahu než jejich²⁴.

23 — Rozsudek Cement (výše uvedený v poznámce pod čarou 13, body 55 až 57).

24 — Rozsudek ze dne 28. června 2005, Dansk Rørindustri a další v. Komise (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P až C-208/02 P a C-213/02 P, Sb. rozh. s. I-5425, bod 142, kromě toho také body 143 a 144), a rozsudek Cement (uvedený v poznámce pod čarou 13, zejména bod 81, kromě toho také body 82 a 85), dále rozsudky ze dne 8. července 1999, Komise v. Anic Partecipazioni (C-49/92 P, Recueil, s. I-4125, body 87 a 96), a Hüls v. Komise (C-199/92 P, Recueil, s. I-4287, bod 155).

22 — Bod 355 napadeného rozsudku.

42. Na schůzkách, které se konají v rámci správní rady sdružení, například profesního sdružení, může být podnik zastoupen případně i nepřímo prostřednictvím „svého člena správní rady“. Toto je například možno předpokládat tehdy, pokud člen správní rady profesního sdružení má k dotčenému podniku zvlášť úzký vztah, například proto, že je v hlavním pracovním poměru činný pro tento podnik, tomuto podniku vděčí za svůj mandát ve správní radě a v ní – i když ne právně, tak přece jen fakticky – hájí jeho zájmy. Na jeho oficiálním statutu jakožto zástupce podniku, na existenci oprávnění udělovat pokyny nebo dokonce na prokázání konkrétních pokynů podniku vůči členovi správní rady nemůže z realistických důvodů záležet.

43. Soud se proto nedopustil nesprávného právního posouzení, když schválil na indicích založené dokazování Komise v souvislosti s aktivní účastí TU na protiprávních jednáních FEG porušujících hospodářskou soutěž. Na rozdíl od tvrzení TU nebylo v žádném případě chybné považovat účast personálu TU na schůzích správní rady FEG, jakož i tímto způsobem vykonávaný vliv na vytváření politiky FEG za aktivní, a nikoli pouze za pasivní účast na jeho protiprávních jednáních v oblasti hospodářské soutěže. Všechno ostatní je otázkou jednotlivého posouzení skutkového stavu a důkazů, k jehož přezkumu není Soudní dvůr příslušný.

44. První část třetího důvodu kasačního opravného prostředku je proto z části nepřipustná a z části neopodstatněná.

2. Účast na rozšíření kolektivního systému exkluzivity na společnosti mimo rámec NAVEG (druhá část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)

45. Druhá část třetího důvodu kasačního opravného prostředku je ve své argumentaci z velké části shodná s jeho první částí. I pokud jde o rozšíření kolektivního systému exkluzivity na společnosti, které nebyly členy NAVEG, se Soud podle názoru TU dopustil nesprávného právního posouzení nebo přinejmenším nedostatečného odůvodnění tím, že považoval aktivní účast TU za prokázanou. TU zejména kritizuje, že Soud považoval následující okolnosti za rozhodující doklad její účasti na protiprávním jednání: to, že TU byla jedním z nejdůležitějších členských podniků FEG, a to, že byla po dlouhou dobu bez přerušení zastoupena ve správní radě FEG, jakož i to, že se účastnila vypracovávání jeho politiky, aniž by se od ní veřejně distancovala. Pouhé členství zástupců TU ve správní radě FEG každopádně nemůže dokládat žádnou účast TU na protiprávním jednání po roce 1991.

46. Stejně jako první část třetího důvodu kasačního opravného prostředku, i tato druhá část má v podstatě za cíl zpochybnit posouzení skutkového stavu a důkazů Soudem. Argumentace TU je tedy již v tomto nepřijatelná²⁵.

3. Účast TU na systému určování cen (třetí část třetího důvodu kasačního opravného prostředku)

49. Třetí částí svého třetího důvodu kasačního opravného prostředku TU vytýká Soudu, že neoprávněně schválil dokazování Komise v souvislosti s aktivní účastí TU na systému určování cen.

47. V rozsahu, ve kterém chce TU kromě toho uplatnit, že Soud ve svém rozsudku nezohlednil zákonné požadavky na důkaz její účasti na uvedených protiprávních jednáních, je její argumentace sice přípustná, nicméně věcně neopodstatněná. Použití indicí totiž je, jak již bylo uvedeno, oprávněné²⁶. K takovýmto indiciím patří v projednávaném případě zejména účast TU na schůzkách, zprostředkovaná pomocí jí blízkých osob ve správní radě FEG, jakož i v tomto rámci její účast na přípravě politiky FEG, a to nesporně i po roce 1991²⁷.

50. TU se dovolává zejména toho, že na základě svého pouhého členství v FEG byla učiněna odpovědnou za závazná rozhodnutí tohoto sdružení podniků o pevných cenách a o publikacích. Podle názoru TU by o její aktivní účasti na takovýchto rozhodnutích, jakož i o jiném protiprávním jednání FEG v souvislosti s určováním cen musel být proveden konkrétní důkaz.

48. Druhá část třetího důvodu kasačního opravného prostředku je proto rovněž z části nepřijatelná a z části neopodstatněná.

51. Tento argument je založen na nesprávném pochopení napadeného rozsudku. Soud totiž v žádném případě nevycházel z automatické odpovědnosti TU jako členského podniku za protiprávní jednání profesního sdružení FEG. Naopak, Soud provedl konkrétní zjištění týkající se aktivního spolu-

25 — Viz body 20 a 36 tohoto stanoviska.

26 — Viz body 40 až 43 tohoto stanoviska.

27 — Viz bod 365 napadeného rozsudku.

působení TU. Poukázal jednak na spolu-působení TU prostřednictvím jí připisovaných členů správní rady FEG²⁸, a jednak jako konkrétní příspěví k protiprávnímu jednání zdůraznil informace o cenách, které TU předala FEG²⁹.

52. Třetí a poslední část třetího důvodu kasačního opravného prostředku je proto rovněž neopodstatněná.

C – Čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku: posouzení délky trvání protiprávních jednání v oblasti hospodářské soutěže

53. Čtvrtým důvodem kasačního opravného prostředku TU vytýká Soudu nesprávné právní posouzení, nebo přinejmenším nedostatky odůvodnění, pokud jde o jeho závěry k délce trvání uvedených protiprávních jednání a k jejich pokračujícímu charakteru.

54. Tento důvod kasačního opravného prostředku se vztahuje především na body 406 až 413 napadeného rozsudku, ve kterých se Soud zabývá délkou trvání sporných protiprávních jednání porušujících právo hospodářské soutěže. Soud v nich v závěrech potvrzuje zjištění Komise a vychází z jediného protiprávního jednání s pokračujícím charakterem³⁰.

28 — Bod 377 napadeného rozsudku; viz také bod 42 tohoto stanoviska.

29 — Bod 378 napadeného rozsudku.

30 — Viz zejména body 406 a 413 napadeného rozsudku.

55. TU toto napadá celkem ve třech částech svého čtvrtého důvodu kasačního opravného prostředku³¹. V rozsahu, ve kterém TU na jiných místech svého kasačního opravného prostředku uvádí podobné argumenty, zejména v rámci druhé části svého třetího důvodu kasačního opravného prostředku³², jakož i v rámci první části svého pátého důvodu kasačního opravného prostředku, budou její argumenty rovněž projednány níže.

56. Podstatou argumentace TU je, že způsob pohledu na délku trvání a pokračující charakter protiprávního jednání, ze kterého Soud vycházel v napadeném rozsudku, je nesprávný a nezohledňuje různorodý charakter zejména jednotlivých prvků systému určování cen. Také účast TU na systému určování cen byla mimořádně nízká.

57. Je zjevné, že se TU tímto způsobem především snaží, aby bylo skutkové posouzení Soudu podrobeno přezkumu Soudním dvorem. Její argumentace je tedy již v tomto nepřijatelná³³.

31 — První část čtvrtého důvodu kasačního opravného prostředku se zabývá délkou trvání kolektivního systému exkluzivity (článek 1 napadeného rozhodnutí), jeho druhá část délkou trvání systému určování cen (článek 2 napadeného rozhodnutí) a jeho třetí část délkou trvání účasti TU na obou protiprávních jednáních.

32 — Bod 61 kasačního opravného prostředku.

33 — Viz bod 20 tohoto stanoviska.

58. V tom se ale kritika TU nevyčerpává. Naopak, krom toho uvádí dva argumenty, které směřují k právním kritériím pro posuzování doby trvání protiprávních jednání, které má Soud respektovat. V tomto rozsahu jsou předmětem její argumentace právní otázky, a tato je proto přípustná.

59. Zprv, TU tvrdí, že Soud neprokázal, v čem spočívá „jednotný záměr“ a „totožný cíl“, které výhradně mohly učinit řadu skutků jediným pokračujícím jednáním.

60. Aby mohly být jednotlivé skutky považovány za jediné protiprávní jednání, je skutečně nezbytné, aby „[byly] z důvodu svého totožného cíle, který se týká narušování hospodářské soutěže v rámci společného trhu, součástí ‚jednotného záměru‘“³⁴.

61. Toto kritérium Soud v žádném případě nepodcenil. Naopak věnoval v napadeném rozsudku v bodech 340 až 343 samostatnou část celkovému posouzení předmětných protiprávních jednání. V ní zejména uvedl, že oběma protiprávními jednáními, která jsou TU vytýkána, totiž kolektivním systémem exkluzivity a jednáním ve vzájemné shodě v cenové oblasti, byl „sledován tentýž protisoutěžní cíl“; ten spočívá v „udržení cen

na úrovni vyšší, než je úroveň, která by byla výsledkem hospodářské soutěže“³⁵. Z tohoto konstatování Soudu současně implicitně vyplývá, že každé z obou protiprávních jednání, tedy kolektivní systém exkluzivity a jednání ve vzájemné shodě v cenové oblasti, samo o sobě sledovalo tento jediný cíl. Na to Soud navazuje, když například v bodě 406 napadeného rozsudku zdůrazňuje jednotnou povahu sporných protiprávních jednání.

62. Argumentace TU týkající se „jednotného záměru“ a „totožného cíle“ je proto neopodstatněná.

63. Zadruhé se TU dovolává toho, že Soud v souvislosti s délkou trvání protiprávního jednání neoprávněně schválil dokazování Komise, které se opírá pouze o neúplné a nepřímé důkazy.

64. Jak již bylo uvedeno k třetímu důvodu kasačního opravného prostředku, dokazování opírající se o indicie a shody okolností je v řízení v oblasti kartelových dohod přípustné³⁶. Rozumí se samo sebou, že takovéto indicie a shody okolností – jmenovitě nepřetržitá účast personálu TU na

34 — Rozsudek Cement (uvedený v poznámce pod čarou 13, body 258 a 260).

35 — Bod 342 napadeného rozsudku.

36 — Viz body 40 a 41 tohoto stanoviska.

schůzích v rámci správní rady FEG, a to i po roce 1991 – umožňují odhalit nejen existenci protisoutěžních jednání nebo dohod, ale rovněž délku trvání pokračujícího protisoutěžního jednání nebo období, během něhož byly prováděny dohody porušující pravidla hospodářské soutěže.

bude zkoumána zvlášť později v souvislosti s prvním důvodem kasačního opravného prostředku³⁷.

1. Rozsah přezkumu

65. I potud je tedy argumentace TU neopodstatněná.

66. Čtvrtý důvod kasačního opravného prostředku TU je proto z části nepřijatelný a z části neopodstatněný.

68. Zabývá-li se Soudní dvůr v rámci kasačního opravného prostředku námitkami vůči výši pokuty, ohledně nichž má Soud neomezenou soudní pravomoc (článek 229 ES ve spojení s článkem 17 nařízení č. 17), je nutno k rozsahu přezkumu poznamenat následující.

D – První a třetí část pátého důvodu kasačního opravného prostředku: úvahy týkající se výše pokuty

67. Svým pátým důvodem kasačního opravného prostředku se TU věnuje úvahám Soudu ohledně výše pokuty. Tento důvod kasačního opravného prostředku se skládá ze tří částí, přičemž následující výklad se omezí na první a třetí část. Naopak druhá část, která se týká možných dopadů nadměrné délky trvání správního řízení na výši pokuty,

69. Soudnímu dvoru sice podle ustálené judikatury v řízení o kasačním opravném prostředku nepřísluší, aby z důvodů ekvity svými závěry ohledně výše pokuty nahrazoval závěry Soudu³⁸. Soudní dvůr nicméně může přezkoumat, zda se Soud dopustil zjevně nesprávného posouzení nebo porušil zásadu proporcionality nebo rovnosti³⁹.

37 — K tomu viz body 128 až 141 tohoto stanoviska.

38 — Rozsudek Dansk Rørindustri (uvedený výše v poznámce pod čarou 24, bod 245); mimo jiné viz rozsudky ze dne 6. dubna 1995, BPB Industries a British Gypsum v. Komise (C-310/93 P, Recueil, s. I 865, bod 34), ze dne 16. listopadu 2000, Sarrió v. Komise (C-291/98 P, Recueil, s. I-9991, bod 73), Baustahlgewebe (uvedený výše v poznámce pod čarou 16, bod 129).

39 — Rozsudek Cement (uvedený výše v poznámce pod čarou 13, bod 365).

2. Dopady délky trvání protiprávních jednání na výši pokuty (první část pátého důvodu kasačního opravného prostředku)

zjištění k délce trvání a k pokračujícímu charakteru protiprávních jednání. V této souvislosti není žádné zjevně nesprávné posouzení Soudu zřejmé.

70. První částí pátého důvodu kasačního opravného prostředku, která směřuje zejména proti bodu 413 napadeného rozsudku, TU uplatňuje, že délka trvání protiprávních jednání nebyla dostatečně zohledněna při stanovení výše pokuty. Komise a Soud tím porušily článek 15 nařízení č. 17, jakož i příslušné pokyny⁴⁰. TU v této souvislosti Soudu vytýká nesprávné právní posouzení, přinejmenším však nedostatečnost odůvodnění.

72. Na rozdíl od toho, co tvrdí TU, Soud ostatně při svých úvahách k výši pokuty nemusel v žádném případě vycházet z toho, že účast TU na systému určování cen byla pouze podřadného významu. Soud totiž učinil konkrétní zjištění týkající se aktivního spolupůsobení TU na těchto protiprávních jednáních, a pouhou „následovnickou roli“ TU proto vyloučil⁴². Také v této souvislosti proto není zřejmé žádné zjevně nesprávné posouzení Soudu.

71. Při bližším zkoumání se ovšem TU i zde dovolává v podstatě podle jejího názoru nesprávného posouzení délky trvání protiprávních jednání a jejich pokračujícího charakteru Soudem. Tomu odpovídajícím způsobem se argumenty TU obsahově překrývají s jejími tvrzeními k čtvrtému důvodu kasačního opravného prostředku. Jak již bylo uvedeno⁴¹, argument TU neobsahuje v této souvislosti nic, co by odůvodněně svědčilo o nesprávném právním posouzení Soudu. Soud tudíž mohl i při svých úvahách týkajících se *výše pokuty* vycházet ze svých

73. Mimoto TU neuvedla žádné důvody, ze kterých by mohlo vyplývat zjevně nesprávné posouzení nebo porušení zásady proporcionality nebo rovnosti.

74. První část pátého důvodu kasačního opravného prostředku je proto neopodstatněná.

40 — Sdělení Komise – pokyny o metodě stanovování pokut uložených na základě čl. 15 odst. 2 nařízení č. 17 a čl. 65 odst. 5 Smlouvy o ESÚO (Úř. věst. 1998, C 9, s. 3).

41 — Body 53 až 66 tohoto stanoviska.

42 — Bod 415 ve spojení s body 377 až 379 napadeného rozsudku; viz také bod 51 tohoto stanoviska.

3. Vzájemný vztah pokut uložených FEG a TU (třetí část pátého důvodu kasačního opravného prostředku)

rozsudku, ve kterých Soud odmítá porušení zásady rovného zacházení.

75. Třetí částí pátého důvodu kasačního opravného prostředku se TU dovolává toho, že jí uložená pokuta je nepřiměřená v poměru k pokutě uložené FEG.

79. Společnost TU přitom ovšem opomněla *konkrétně* uvést, v čem přesně má spočívat diskriminace mezi ní a FEG a v čem měl Soud nesprávně posoudit její argumenty v prvním stupni.

76. Jako již v souvislosti s první částí pátého důvodu kasačního opravného prostředku, TU znovu poukazuje jednak na to, že její aktivní účast na kolektivním systému exkluzivity byla omezena na dobu do 2. července 1991 a poté byla podřadného významu.

80. Pouhý rozdíl v procentuálním zatížení TU ve srovnání s FEG v poměru k jejich příslušným obrátům v každém případě ještě předem nezakládá porušení rovnosti⁴⁴. Jak i totiž Soud správně poznamenal⁴⁵, Komise není při ukládání pokut několika podnikům nebo sdružením podniků, zapojených do jednoho protiprávního jednání, povinna vypočítat jejich výše v přesně stejném poměru k příslušnému obrátu. Naopak, v této souvislosti hraje roli mnoho faktorů, přičemž obrátu jako posuzovacímu kritériu nesmí být přikládán nadměrný význam.

77. Jak již ale bylo uvedeno, Soud aniž by se dopustil nesprávného právního posouzení konstatoval, že aktivní účast TU trvala i po roce 1991 a neomezovala se na pouze podřadnou následovnickou roli⁴³. Z toho mohl proto vycházet i při svých úvahách týkajících se výše pokuty. V této souvislosti není žádné zjevně nesprávné posouzení Soudu zřejmé.

78. Krom toho společnost TU napadá zejména body 431 až 434 napadeného

81. Za těchto okolností je třetí část pátého důvodu kasačního opravného prostředku neopodstatněná.

43 — Viz body 51 až 72 tohoto stanoviska.

44 — V tomto smyslu také rozsudek Dansk Rørindustri (uvedený v poznámce pod čarou 24, body 243, 315 a 316).

45 — Bod 432 napadeného rozsudku.

V – K prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku, jakož i k druhé části pátého důvodu kasačního opravného prostředku: nadměrná délka řízení

82. První důvod kasačního opravného prostředku TU, jakož i druhá část jejího pátého důvodu kasačního opravného prostředku tvoří největší část kasačního opravného prostředku. Věnují se důsledkům, které je třeba dovodit z nadměrné délky trvání fází správního řízení před Komisí, kterou konstatoval Soud. Oba by proto měly být přezkoumány společně.

83. Společnost TU Soudu v podstatě vytýká, že porušil právo Společenství, respektive EÚLP⁴⁶, přinejmenším ale, že své rozhodnutí zmatečně odůvodnil, když v překročení přiměřené délky trvání řízení nespatořoval odůvodnění pro zrušení rozhodnutí Komise nebo pro dodatečné snížení pokuty.

85. V nich Soud nejprve konstatoval povinnost Komise rozhodnout v přiměřené lhůtě ve správních řízeních, která mohou být zahájena v oblasti hospodářské soutěže podle nařízení č. 17 a vést k sankcím stanoveným tímto nařízením. Soud kromě toho připomíná, že překročení takové lhůty, pokud je považováno za prokázané, nutně neodůvodňuje zrušení napadeného rozhodnutí. Zrušení přichází v úvahu pouze v případě, kdy bylo prokázáno, že porušením zásady přiměřené lhůty došlo k zásahu do práv obhajoby dotyčných podniků⁴⁷.

86. V dotyčném případě Soud rozlišuje tři fáze správního řízení před Komisí a každou z nich podrobuje oddělenému posouzení.

A – Napadený rozsudek

84. Všechny tři části prvního důvodu kasačního opravného prostředku se vztahují především na body 73 až 94 napadeného rozsudku.

- Fázi řízení *před oznámením námitek* ze dne 3. července 1996 Soud kvalifikuje jako nadměrně dlouhou a výslovně přitom uznává tříleté období nečinnosti,

46 – Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaná v Římě dne 4. listopadu 1950.

47 – Body 73 a 74 napadeného rozsudku.

které je třeba přičítat Komisi⁴⁸. Avšak nadměrná délka trvání této fáze řízení jako taková nezpůsobila podle Soudu zásah do práv obhajoby, protože v této době ještě zúčastněným nebyly oznámeny námitky. Až oznámením námitek došlo k formálnímu obvinění a zásah do práv obhajoby tak přicházel vůbec v úvahu⁴⁹.

k závěru, že délka trvání této poslední fáze nezpůsobila zásah do práv obhajoby žalobkyní⁵².

- Fázi *mezi oznámením námitek a slyšením účastníků* trvající 16 měsíců Soud za nadměrně dlouhou nepovažuje⁵⁰.

87. V bodě 438 napadeného rozsudku, na který se vztahuje zejména druhá část pátého důvodu kasačního opravného prostředku, se pak Soud vyjadřuje k možnosti soudního snížení částky pokuty uložené Komisí. Soud v něm uvádí, že žalobkyně nepředložily žádnou skutečnost, která by odůvodňovala úvahu o dodatečném snížení částky pokuty, tzn. o snížení přesahujícím částku 100 000 eur představujícím snížení, které stanovila již sama Komise. V důsledku toho není namístě návrhu žalobkyní v tomto ohledu vyhovět.

B – Hlavní argumenty účastníků řízení

- Fázi řízení *po slyšení účastníků a do doby vydání napadeného rozhodnutí* – celkem 23 měsíců – Soud sice opět považuje za nadměrně dlouhou⁵¹. Po bližším přezkoumání však dochází

88. TU se domnívá, že Soud při posuzování délky trvání řízení nebyl oprávněn rozlišovat mezi fázemi řízení před a po oznámení námitek. Poukazuje přitom na judikaturu soudů Společenství, zejména ale na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva⁵³.

48 — Bod 77 napadeného rozsudku.

49 — Body 78 a 79 napadeného rozsudku.

50 — Bod 84 napadeného rozsudku.

51 — Body 85 a 93 napadeného rozsudku.

52 — Body 86 až 93 napadeného rozsudku.

53 — Dále také jen „ESLP“.

S ohledem na tuto judikaturu⁵⁴ byl v projednávání případě pro přiměřenost délky trvání řízení určující již okamžik od zaslání prvních žádostí o informace FEG a TU v roce 1991, přinejmenším však okamžik od zaslání písemného varování FEG ze dne 16. září 1991.

89. Již na základě nadměrné délky trvání řízení, tvrdí TU, měl Soud neplatné rozhodnutí zrušit. Zásah do práv obhajoby nemůže být dodatečným předpokladem pro zrušení napadeného rozhodnutí.

90. Soud kromě toho nezohlednil potíže, které TU vznikly kvůli dlouhé době trvání předběžných vyšetřování (první fáze řízení) při přípravě její obhajoby. Nebylo již možno najít relevantní podklady, a z důvodu výměny vedení, jakož i dalšího personálu bylo s přibývajícím časem stále obtížnější rekonstruovat skutky z minulosti a zařadit je správně do jejich tehdejšího kontextu. TU

kromě toho popírá, že protiprávní jednání, která jsou jí vytýkána trvala také ještě po roce 1991.

91. Vzhledem k nadměrné délce trvání správního řízení měl Soud podle TU v každém případě povinnost poskytnout dodatečné snížení její pokuty. Soud nezohlednil to, že jen nepatrné snížení pokuty v napadeném rozhodnutí Komise spočívalo na předpokladu sdílené odpovědnosti mezi Komisí a zúčastněnými podniky⁵⁵. Jeho vlastní zjištění, že odpovědnost za nadměrnou délku trvání řízení připadá zcela Komisi mělo Soud pohnout k dodatečnému snížení pokuty.

92. Naproti tomu podle názoru Komise Soud v napadeném rozsudku vycházel z ustálené judikatury, která byla v projednávání případě správně uplatněna. Soud zejména zkoumal délku trvání řízení jak před, tak i po oznámení námitek.

93. Kritéria EÚLP a judikatury ESLP nelze podle názoru Komise slepě přenést na právo

54 — Ve svých písemných a ústních vyjádřeních se TU dovolává zejména rozsudků ESLP ze dne 5. února 1980, Deweer (řada A, č. 35, s. 24, § 46), ze dne 15. července 1982, Eckle (řada A, č. 51, s. 33, § 73) a ze dne 10. prosince 1982 (Corigliano, řada A, č. 57, § 34).

55 — Bod odůvodnění 152 napadeného rozhodnutí.

hospodářské soutěže. Před okamžikem oznámení námitek neexistovalo žádné formální obvinění. Písemné varování jako to, které bylo v projednávaném případě zasláno útvary Komise, se podstatně liší od formálního oznámení námitek, a nemá tedy význam pro zde zkoumanou otázku, od kterého okamžiku mohla nadměrná délka trvání řízení způsobit zásah do práv obhajoby účastníků řízení.

96. Argumenty předložené CEF spočívají na stejném základě jako argumenty Komise. Navíc podle názoru CEF hlavní odpovědnost za řízení jako takové nese TU a tomuto řízení by bylo možné zabránit, kdyby TU včas ukončila protiprávní jednání, která jí jsou vytýkána.

C – Posouzení

94. Komise zdůrazňuje, že podle judikatury nemohla pouhá délka trvání správního řízení vést k protiprávnosti, a tím ke zrušení napadeného rozhodnutí. Naopak nezbytný byl konkrétní důkaz, že došlo k zásahu do práv obhajoby účastníků řízení. Navrhovatelka kasačního opravného prostředku, která v tomto ohledu nese důkazní břemeno, takový zásah přesvědčivě neprokázala. Podle názoru Komise Soud sám obsáhle přezkoumal vliv délky trvání řízení na práva obhajoby TU, a sice se zřetelem na délku všech fází řízení.

97. Podle mezitím ustálené judikatury je třeba v právu hospodářské soutěže dodržovat zásadu přiměřené délky trvání řízení, pokud je zahájeno správní řízení podle nařízení č. 17, které může vést k sankcím stanoveným tímto nařízením⁵⁶.

98. Zásada přiměřené délky trvání řízení je obecnou zásadou práva Společenství, která se zakládá na čl. 6 odst. 1 EÚLP⁵⁷, a mezitím se

95. Co se týče možného snížení výše pokuty, Komise se domnívá, že Soud napadený rozsudek dostatečně odůvodnil a v rámci své pravomoci soudního přezkumu v plné jurisdikci dospěl k závěru, že udělené pokuty byly přiměřené.

56 — Rozsudek ze dne 15. října 2002, *Limburgse Vinyl Maatschappij a další v. Komise*, „PVC II“ (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P až C-252/99 P a C-254/99 P, Recueil, s. I-8375, bod 179).

57 — V tomto smyslu rozsudky *Baustahlgewebe* (uvedený v poznámce pod čarou 16, bod 21) a *PVC II* (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 170 a 171). Soudní dvůr ovšem poukázal také na to, „že zásadu kontradiktorního řízení, jakož i ostatní procesní záruky zakotvené ve čl. 6 odst. 1 EÚLP je třeba dodržovat pouze v řízení před „soudem““ (rozsudek *Cement*, uvedený v poznámce pod čarou 13, bod 70). Z toho lze usoudit, že v každém případě nepřichází v úvahu *přímé* použití čl. 6 odst. 1 EÚLP ve správním řízení Komise.

rovněž stala součástí čl. 41 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie⁵⁸ (zásada řádné správy)⁵⁹.

neprávem rozlišoval dvě fáze řízení a zásadu přiměřené lhůty použil teprve od oznámení námitek, tedy ve druhé fázi řízení.

1. K rozlišování dvou fází správního řízení (první část prvního důvodu kasačního opravného prostředku)

99. První částí svého prvního důvodu kasačního opravného prostředku TU Soudu vytýká, že při posuzování délky trvání řízení

100. Ačkoliv řízení v právu hospodářské soutěže na základě nařízení č. 17 nemají trestněprávní charakter⁶⁰ a nesměřují proti jednotlivcům, nýbrž proti podnikům, Soudní dvůr se v této oblasti při použití zásady přiměřené délky trvání řízení striktně řídí ustálenou judikaturou ESLP k článku 6 odst. 1 EÚLP⁶¹. Podle ní lze zásadu přiměřené délky trvání řízení použít již mnohem dříve před formální obžalobou. Postupuje totiž již to, že osoba *byla formálně obviněna z činu* nebo že opatření, která jsou přijata na základě podezření vůči ní existujících, *mají významný vliv na její situaci*⁶².

101. Podle toho lze také v řízení v právu hospodářské soutěže použít zásadu přimě-

58 — Úř. věst. 2000, C 364, s. 1. Listina základních práv jako taková sice nemá závazné právní účinky srovnatelné s primárním právem, poskytuje však jako pramen poznání práva výčet základních práv zaručených právem Společenství. Viz k tomu již mé stanovisko přednesené dne 8. září 2005, Parlament v. Rada (C-540/03, Sb. rozh. I-5769, bod 108) a ze dne 14. října 2004, Berlusconi a další (spojené věci C-387/02, C-391/02 a C-403/02, Sb. rozh. I-3565, poznámka pod čarou 83); ve stejném smyslu stanovisko generálního advokáta Poiaresse Madura přednesené dne 29. června 2004, Nardone (C-181/03 P, Sb. rozh. I-999, bod 51), generálního advokáta Mischa přednesené dne 20. září 2001, Booker Aquaculture a Hydro Seafood (spojené věci C-20/00 a C-64/00, Recueil, s. I-7411, bod 126), generálního advokáta Tizzana přednesené dne 8. února 2001, BECTU (C-173/99, Recueil, s. I-4881, s. I-4883, bod 28), jakož i generálního advokáta Légera přednesené dne 10. července 2001, Hautala (C-353/99 P, Recueil, s. I-9565, body 82 a 83); zdrženlivěji generální advokát Alber ve svých stanoviscích přednesených dne 24. října 2002, Evans (C-63/01, Recueil, s. I-14447, bod 80).

59 — Na projednávání případ se z časových důvodů Listina základních práv nepoužije, protože byla vyhlášena teprve po vydání napadeného rozhodnutí. Pro budoucnost je však třeba v řízení v právu hospodářské soutěže zohlednit, že Komise se slavnostně zavázala dodržovat Listinu základních práv, sama se tedy k tomuto závazku rozhodla (Prohlášení předsedy Evropské komise Romana Prodiho během zasedání Evropské rady v Nice dne 7. prosince 2000); kromě toho viz bod 37 odůvodnění nařízení č. 1/2003.

60 — K tomu viz čl. 15 odst. 4 nařízení č. 17.

61 — Rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, bod 182).

62 — Francouzsky: „[L]a période à prendre en considération [...] débute dès qu'une personne se trouve officiellement inculpée ou lorsque les actes effectués par les autorités de poursuite en raison des soupçons qui pèsent contre elle ont des répercussions importantes sur sa situation“; anglicky: „[T]he period to be taken into consideration [...] begins at the time when formal charges are brought against a person or when that person has otherwise been substantially affected by actions taken by the prosecuting authorities as a result of a suspicion against him“; viz rozsudek ESLP (velkého senátu), ze dne 17. prosince 2004 (Pedersen a Baadsgaard v. Dánsko, stížnost č. 49017/99, § 44); ve stejném smyslu již rozsudky ESLP ze dne 16. července 1971 (Ringelsen, řada A, č. 13, § 110), ze dne 22. května 1998 Hozee v. Nizozemsko (Recueil des arrêts et décisions 1998-III, § 43) a judikatura uvedená v poznámce pod čarou 53.

řené délky trvání řízení již mnohem dříve před oznámením námitek, které lze přirovnat k formální obžalobě. Může přitom zůstat nezodpovězeno, zda a případně kdy před oznámením námitek lze mluvit o *formálním obvinění*. Neboť v každém případě již v rámci předběžného šetření Komise mohou mít jak její kontroly podle článku 14 nařízení č. 17, tak i její žádosti o informace podle článku 11 nařízení č. 17 „významný vliv“⁶³ na situaci dotyčných podniků.

103. Taková vyšetřovací opatření zpravidla vedou dotyčné ke značnému úsilí připravit si svou obhajobu a zejména zajistit si advokátní pomoc. Popřípadě již rovněž musí vytvářet rezervy pro případné placení pokut a uvážit možné reakce obchodních partnerů, jakož i veřejnosti. Od tohoto okamžiku jsou dotyční také konfrontováni s nejistotou, kdy řízení proti nim skončí a jaký bude mít výsledek. Jsou tedy pod zvýšeným tlakem. V této situaci jim zásada přiměřené délky trvání řízení poskytuje zesílenou ochranu, která jde nad rámec promlčení stíhání⁶⁴.

102. Taková vyšetřovací opatření totiž u dotyčných zpravidla vyvolávají dojem, že je Komise podezřívá z porušení článku 81 ES nebo 82 ES. Toto platí tím spíše, pokud Komise jako v projednávaném případě uvádí, že jí došla stížnost třetí osoby a že tato stížnost mohla založit dostatečné počáteční důvodné podezření pro zahájení vyšetřování. Za takových okolností je žádost o informace adresovaná dotyčnému podniku srovnatelná s prvním výsledkem podezřelého a kontrola u dotyčného podniku s prohlídkou prostorů podezřelého.

104. Za těchto podmínek *rozhodné období* pro otázku, zda řízení v oblasti kartelových dohod vedené před Komisí mělo nadměrnou délku trvání, začíná nikoliv teprve oznámením námitek, nýbrž již prvním vyšetřovacím opatřením Komise, které mělo významný vliv na situaci dotyčných podniků⁶⁵.

63 — Rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, bod 182).

64 — K promlčení době pro stíhání v právu hospodářské soutěže viz doposud nařízení Rady (EHS) č. 2988/74 ze dne 26. listopadu 1974 o promlčení v záležitostech stíhání a výkonu práva v oblasti dopravy a hospodářské soutěže v Evropském hospodářském společenství (Úř. věst. L 319, s. 1; Zvl. vyd. 07/01, s. 61) a pro budoucí případy článek 25 nařízení č. 1/2003.

65 — Rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, bod 182). Jiný názor zastává generální advokát Mischo, který se ve svém stanovisku předneseném dne 25. října 2001, PVC II (C-250/99 P, Recueil, s. I 8375, body 40 a násl.), vyslovuje proti zohlednění období předcházejícího oznámení námitek.

105. Co se ovšem týče *posouzení délky trvání* správního řízení, je třeba rozlišit dvě na sebe navazující fáze: *první fázi*, která začíná výkonem vyšetřovacích pravomocí svěřených Komisi a trvá až do oznámení námitek, a *druhou fázi*, která trvá od oznámení námitek do přijetí konečného rozhodnutí⁶⁶.

107. S ohledem na první fázi řízení musí být při tomto zvažování patřičně zohledněno, že Komise potřebovala pro svá předběžná šetření dostatek času, aby mohla smysluplně prozkoumat podezření týkající se porušení článku 81 ES nebo 82 ES. Jinak by existovalo nebezpečí, že by Komise jako orgán hospodářské soutěže byla trvale oslabena při prosazování pravidel hospodářské soutěže stanovených Smlouvou. Komisi také musí být umožněno upřednostnit některá před ní zahájená řízení před jinými⁶⁹; to platí především v obdobích přechodného maximálního zatížení příslušných útvarů, ale nikoli pouze v těchto obdobích.

106. Jak vyplývá z rozsudku PVC II⁶⁷, zásada přiměřené délky trvání řízení se použije na obě fáze. Přesto každá z obou těchto fází sleduje svou vlastní vnitřní logiku: fáze před oznámením námitek, která začíná výkonem vyšetřovacích pravomocí Komise, má Komisi umožnit, aby se po svých šetřeních vyjádřila k dalšímu průběhu řízení, zatímco následující fáze jí má umožnit, aby po slyšení dotyčných osob přijala konečné rozhodnutí o vytýkaném protiprávním jednání. Tento rozdílný cíl má vliv na konkrétní posouzení přiměřenosti délky trvání řízení v každé z fází řízení, což vždy vyžaduje provést pečlivé zvážení všech okolností jednotlivého případu⁶⁸.

108. Co se týče druhé fáze řízení, je třeba vzít v úvahu, že vyšetřování Komise jsou zpravidla od doby oznámení námitek dokončena a Komisi při přijímání rozhodnutí už jen zbývá zohlednit poznatky získané ze slyšení dotyčných podniků. V tomto stadiu již Komise dovedla řízení tak daleko, že by bylo nadále nespravedlivé nechávat zúčastněné podniky v nejistotě o jejich výsledku déle než nezbytně nutnou dobu. Tomu

66 — Rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 181 až 183).

67 — Rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 182 až 184).

68 — K použitelným kritériím viz rozsudky PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 187 a 188) a Baustahlgewebe (uvedený v poznámce pod čarou 16, zejména bod 29).

69 — V tomto smyslu také rozsudky ze dne 18. září 1992, Automec v. Komise (T-24/90, s. II-2223, bod 77), a ze dne 4. března 1999, Úfex a další v. Komise (C-119/97 P, Recueil, s. I-1341, bod 88).

odpovídají přísnější kritéria, která je následně třeba použít při přezkumu délky trvání řízení.

109. Tvzení TU, podle kterého Soud při posuzování délky trvání řízení nesprávně rozlišoval dvě fáze řízení, je proto nutno zamítnout jako neopodstatněné. Chybná je také kritika TU, že Soud uplatnil zásadu přiměřené délky trvání řízení jen ve druhé fázi řízení, to znamená po oznámení námitek. Soud totiž výslovně konstatoval, že i předběžná šetření Komise měla vzhledem k více než tříletému období nečinnosti nadměrnou délku trvání⁷⁰.

110. V projednávaném případě je nesporné, že správní řízení před Komisí mělo ve dvou Soudem označených fázích⁷¹ – jednak ve fázi před oznámením námitek, a jednak mezi slyšením účastníků a vydáním napadeného rozhodnutí – nadměrnou délku.

111. Při bližším pohledu proto není ani tolik sporné to, *zda* smělo být rozlišováno mezi dvěma fázemi řízení, a *jak* měla být délka trvání řízení v obou těchto fázích hodnocena.

Naopak, v konečném důsledku jde o *důsledky*, které z nadměrné délky trvání správního řízení měly být vyvozeny. Je nutno objasnit, zda Soud mohl rozhodnout, aniž by se dopustil nesprávného právního posouzení, že nadměrná délka trvání správního řízení jak před, tak i po oznámení námitek nemusela vést ani ke zrušení, ani k dalšímu snížení částky pokuty. Tyto otázky vyvstávají v rámci druhé a třetí části prvního důvodu kasačního opravného prostředku, jakož i v rámci druhé části pátého důvodu kasačního opravného prostředku, a měly by proto také být objasněny v jejich vzájemné souvislosti.

2. Ke vztahu mezi nadměrnou délkou řízení a zrušením (druhá a třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku)

112. Druhá a třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku se věnují otázce, za jakých okolností je nutno zrušit rozhodnutí Komise v případě nadměrné délky správního řízení.

a) Zrušení pouze při zásahu do možnosti obhajoby (druhá část prvního důvodu kasačního opravného prostředku)

113. Druhou částí svého prvního důvodu kasačního opravného prostředku TU uplat-

70 — Bod 77 napadeného rozsudku.

71 — K tomu viz bod 86 tohoto stanoviska.

ňuje porušení práva, přinejmenším však nedostatečnost odůvodnění, protože Soud i přes jím konstatovanou nadměrnou délku trvání řízení napadené rozhodnutí bez dalšího nezrušil.

v případě, pokud by řízení mohlo bez tohoto porušení vést ke zcela jinému výsledku^{74 75}.

114. Východiskem úvah by mělo být, že každé nepřiměřené prodlužování řízení způsobené Komisí představuje porušení procesního práva zúčastněných podniků chráněného jako základní právo. Předpokladem uznání takového porušení ani není prokázání jakkoli způsobené škody⁷².

116. V právu hospodářské soutěže má podle ustálené judikatury porušení procesních práv vliv na výsledek řízení vždy, kdy toto porušení ztížilo zúčastněným podnikům jejich obhajobu⁷⁶.

115. Ovšem ne každá vada řízení má nutně stejné důsledky⁷³. Naopak, *zrušení* rozhodnutí Komise z důvodu porušení procesních práv účastníků řízení je požadováno pouze

117. Také zrušení rozhodnutí Komise z důvodu nadměrné délky trvání řízení přichází tedy v úvahu pouze v případě, že zúčastněné podniky mohou podrobně doložit, že na základě nadměrné délky trvání řízení došlo k zásahu do jejich obhajoby⁷⁷. Ačkoliv tak Soudní dvůr ve věci *kartelového*

72 — Viz např. rozsudky PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 191 až 200) a Baustahlgewebe (uvedený v poznámce pod čarou 16, body 26 až 48), které činí předmětem přezkumu výlučně přiměřenost délky trvání řízení. Z judikatury ESLP viz např. rozsudek Corigliano (uvedený v poznámce pod čarou 54, § 31).

73 — Rovněž ESLP (rozsudek ze dne 9. prosince 1994, Schouten a Meldrum v. Nizozemsko, řada A, č. 304, § 75) v zásadě připouští, že přiměřenou sankci za porušení zásady přiměřené délky trvání řízení je třeba hledat v rámci příslušného vnitrostátního právního řádu; francouzština: „[...] il appartient en principe aux juridictions nationales de juger ce que doit être, en vertu de leur système juridique, la sanction appropriée pour une violation, imputable à l'une des parties, de l'exigence d'un délai raisonnable [...]“; angličtina: „[...] it is in principle for the national courts to decide what the appropriate sanction should be under their legal system for a breach attributable to one of the parties of the 'reasonable time' requirement [...]“.

74 — Takový jiný výsledek může případně spočívat ve zjištění méně závažného protiprávního jednání, v menší pokutě nebo v upuštění od dalšího stíhání.

75 — Viz *inter alia* rozsudky ze dne 10. července 1980, Distillers v. Komise (30/78, Recueil, s. 2229, bod 26, ke konzultaci s poradním výborem), ze dne 14. února 1990, Francie v. Komise (C-301/87, Recueil, s. I-307, bod 31, týkající se porušení práva být vyslechnut), ze dne 25. října 2005, Německo a Dánsko v. Komise (spojené věci C-465/02 a C-466/02, Sb. rozh. s. I-9115, body 36 až 40, k jazykovému režimu v regulativním výboru) a PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 315 až 328, týkající se práva na přístup ke spisu); kromě toho k volbě vhodného právního základu a k legislativnímu procesu viz rozsudek ze dne 11. září 2003, Komise v. Rada (C-211/01, Recueil, s. I-8913, bod 52), jakož i mé stanovisko přednesené dne 26. května 2005 ve věci Komise v. Rada (C-94/03, Sb. rozh. I-4, bod 53).

76 — Viz – vztaženo na porušení práva na přístup ke spisu – rozsudky ze dne 8. července 1999, Hercules Chemicals v. Komise (C-51/92 P, Recueil, s. I-4235, body 77 až 82) a PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 315 až 317, 321 až 323).

77 — Ve stejném smyslu – co se týče porušení práva na přístup ke spisu – např. rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 318 a 324) a rozsudek Cement (uvedený v poznámce pod čarou 13, body 73 až 75 a 131).

práva ještě výslovně nerozhodl⁷⁸, přesto však je možné příslušné úvahy týkající se srovnatelných řízení odvodit z jeho judikatury, kde již takovou souvislost mezi zásadou přiměřené délky trvání řízení a právy obhajoby stanovil⁷⁹.

v úvahu snížení částky pokuty z důvodů ekvity⁸¹ nebo poskytnutí přiměřeného odškodnění⁸².

118. *A contrario*, zrušení rozhodnutí Komise není i při nadměrné délce trvání řízení *právně nezbytné*, pokud zásah do možností obhajoby zúčastněných podniků není podrobně doložen, a neexistují proto žádné náznaky, že nadměrná délka trvání řízení mohla mít vliv na obsah rozhodnutí Komise⁸⁰. V takových případech však na základě příslušných návrhů vždy přicházejí

119. Je proto chybné tvrzení TU, podle kterého mělo být napadené rozhodnutí bez dalšího zrušeno již z pouhého důvodu nadměrné délky trvání řízení, tedy nezávisle na případném zásahu do jejich možností obhajoby. Druhá část jejího prvního důvodu kasačního opravného prostředku je tedy neopodstatněná.

b) K zásahu do možností obhajoby v projednávaném případě (třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku)

120. Zbývá však přezkoumat, zda Soud v projednávaném případě, aniž by se dopustil nesprávného právního posouzení, mohl vycházet z toho, že nedošlo k zásahu do možností obhajoby TU. Tato otázka je předmětem třetí části prvního důvodu kasačního opravného prostředku TU, kterým Soudu v této souvislosti vytýká nesprávné právní posouzení, přinejmenším však nedostateč-

78 — Avšak viz stanovisko generálního advokáta Míscha přednesené 25. října 2001 ve věci C-250/99 (uvedený v poznámce pod čarou 65, body 76, 80 a 83).

79 — K tomu viz rozsudek ze dne 15. července 2004, Španělsko v. Komise (C-501/00, Sb. rozh. s. I-6717, body 52, 57 a 58), týkající se případu státní podpory na základě smlouvy o ESUO, jakož i rozsudky vydané v řízení o nesplnění povinnosti členským státem ze dne 21. ledna 1999, Komise v. Belgie (C-207/97, Recueil, s. I-275, body 25 až 27), a ze dne 16. května 1991, Komise v. Nizozemsko (C-96/89, Recueil, s. I-2461, body 15 a 16).

80 — V tomto smyslu rovněž rozsudek Baustahlgewebe (uvedený v poznámce pod čarou 16, bod 49), kde Soudní dvůr dochází k závěru, že rozsudek Soudu není třeba zrušit i přes nadměrnou délku trvání řízení v prvním stupni, pokud neexistuje žádný náznak, že délka trvání řízení měla vliv na výsledek ve věci. Mimo jiné viz stanovisko generálního advokáta Míscha (uvedené v poznámce pod čarou 65, body 75 až 78 a 84 až 85).

81 — V tomto smyslu rozsudek Baustahlgewebe (uvedený v poznámce pod čarou 16, body 48 a 141 až 143). Rovněž viz body 130 až 146 tohoto stanoviska.

82 — Rovněž tak generální advokát Mischo ve svém stanovisku předneseném ve věci C-250/99 P (uvedeném v poznámce pod čarou 65, bod 79). K možnosti žaloby na náhradu škody viz rozsudek Soudu ze dne 20. dubna 1999, Limburgse Vinyl Maatschappij a další v. Komise (spojené věci T-305/94 až T-307/94, T-313/94 až T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 a T-335/94, Recueil, s. II-931, bod 122), potvrzený rozsudkem PVC II Soudního dvora (uvedeným v poznámce pod čarou 56, body 173 až 178).

nost odůvodnění. Podstatou argumentace TU je, že k zásahu do jejích práv obhajoby došlo již nadměrnou délkou trvání první fáze správního řízení, tedy v době mezi prvními vyšetřovacími úkony, respektive písemným varováním Komise a oznámením námitek. Kromě toho TU uvádí, jak dalece Soud podle jejího názoru nedoceníl konkrétní potíže, kterým čelí podnik při přípravě své obhajoby.

o informace, jedná se čistě o vyšetřovací opatření, nikoliv o součást slyšení. V tomto stadiu řízení se ze zřejmých důvodů rovněž nepočítá s poskytnutím přístupu ke spisu, protože by mohl vážně ohrozit úspěch vyšetřování, a přispět tak k prodlužování řízení místo k jeho urychlení.

121. V napadeném rozsudku Soud správně vycházel z toho, že dotyčné podniky se v případě kartelové dohody mohou bránit vůči výtkám Komise teprve *po* oznámení námitek. Teprve v této (druhé) fázi řízení, ve které je ukončeno vyšetřování Komise a ve které nabývá správní řízení kontradiktorního charakteru, dojde vůbec k uplatnění práv na obhajobu⁸³. Zejména možnost přístupu ke spisu dostanou dotyčné podniky teprve poté a také až pak se mohou vyjádřit k námitkám Komise. První fáze řízení je naproti tomu věnována vyšetřování Komise, a nezná proto práva na obhajobu dotyčných podniků. Pokud se Komise v této fázi řízení obrací na dotyčné podniky, např. formou žádosti

122. Ačkoliv se tedy *práva* na obhajobu dotyčných podniků bezpochyby uplatní teprve *od* oznámení námitek, tzn. výlučně ve *druhé* fázi řízení, předcházející první fázi správního řízení přesto není úplně bez vlivu na *možnosti* obhajoby dotyčných podniků.

123. Čím delší doba totiž uplyne mezi prvními vyšetřovacími opatřeními a oznámením námitek, tím je pravděpodobnější, že proti výtkám vzneseným v námitkách budou moci být případné důkazy ve prospěch obhajoby shromážděny jen s obtížemi. Je jisté možné uchovat relevantní informace v knihách a archivech, a být tak připraven na případná úřední nebo soudní opatření⁸⁴. Jak však TU správně uvádí, může být s přibývajícím časem obtíž-

83 — V tomto smyslu viz ustálená judikatura; zejména rozsudky Hercules Chemicals (uvedený v poznámce pod čarou 76, bod 75) a PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, body 315 a 316).

84 — V tomto smyslu bod 87 napadeného rozsudku.

nější – bez ohledu na to, zda tato doba uplyne před oznámením námitek, nebo po něm – předvolat svědky ve prospěch obhajoby, zejména z důvodu výměny vedení a dalšího personálu v podnicích, ke které přirozeně dochází. Tímto se Soud v napadeném rozsudku v dostatečné míře nezabývá⁸⁵.

svého přezkumu na to, „zda [nadměrná] délka trvání této [poslední] fáze řízení způsobila zásah do práv obhajoby“⁸⁷. Soud měl mimo jiné také přezkoumat, zda nadměrná délka trvání první fáze řízení předcházející oznámení námitek mohla vést k zásahu do pozdějších možností obhajoby dotyčných podniků, a zejména zda TU takový zásah podrobně doložila.

124. Již nadměrná délka trvání první fáze řízení může mít vliv na pozdější možnosti obhajoby dotyčných podniků a nakonec znehodnotit jejich práva na obhajobu, pokud se použijí ve druhé fázi řízení. Toto Soud nezohledňuje, když uvádí, že nadměrná délka trvání první fáze řízení „jako taková nebyla s to“ způsobit zásah do práv obhajoby zúčastněných podniků⁸⁶.

126. Takovýto postup se ostatně v žádném případě nerovná posunutí výkonu práv obhajoby v čase směrem dopředu. Slyšení zúčastněných podniků a jejich právo na přístup ke spisu jsou a i nadále zůstávají vyhrazeny druhé fázi řízení, tedy době *po* oznámení námitek. To však nevylučuje, že zásah do *možností* obhajoby, a tím také porušení *práv* obhajoby mohl být zapříčiněn již nadměrně dlouhým předběžným vyšetřováním, respektive delší nečinností Komise během první fáze řízení vůbec.

125. Soud se tím dopustil nesprávného právního posouzení, když v bodech 86 až 93 napadeného rozsudku omezil rozsah

127. Protože napadený rozsudek k tomu neobsahuje žádná zjištění, je třeba ho zrušit a – protože nelze vydat konečné rozhodnutí – na základě čl. 61 odst. 1 statutu Soudního dvora vrátit věc k rozhodnutí Soudu.

85 — Problému změn v personálu se TU dovolávala již v řízení v prvním stupni (věc T-6/00) v bodech 213 a 214 své žaloby, jakož i v bodech 235 a 237 až 239 své repliky, avšak Soud se o tom ve svém napadeném rozsudku ani slovem nezmiňuje, ani nepřímě v bodech 86 až 93.

86 — Body 78 a 79 napadeného rozsudku.

87 — Bod 86 napadeného rozsudku; k rozsahu přezkumu viz rovněž bod 93 napadeného rozsudku.

3. Ke snížení částky pokuty (závěr prvního důvodu kasačního opravného prostředku a druhá část pátého důvodu kasačního opravného prostředku)

sice nepřísluší, aby z důvodů ekvity svými závěry nahrazoval závěry Soudu, pokud při výkonu svého přezkumu v plné jurisdikci rozhodl o výši pokut⁸⁹. Soudní dvůr však může přezkoumat, zda se Soud dopustil *zjevně nesprávného posouzení*, nebo porušil zásadu proporcionality nebo rovnosti⁹⁰.

128. Vzhledem k tomu, že podle výše uvedené argumentace vede již třetí část prvního důvodu kasačního opravného prostředku ke zrušení napadeného rozsudku jako celku, budu se dále k otázce možného snížení částky pokuty, což je předmětem druhé části pátého důvodu kasačního opravného prostředku, jakož i závěru prvního důvodu kasačního opravného prostředku, vyjadřovat již pouze podpůrně.

129. TU Soudu vytýká v souvislosti s jeho argumentací k výši pokuty nesprávné právní posouzení, přinejmenším však nedostatečnost odůvodnění. TU má za to, že Soud měl povinnost vzhledem k nadměrné délce trvání správního řízení pokutu snížit. Soud zejména nezohlednil, že zodpovědnost za nadměrnou délku trvání řízení náleží výhradně Komisi a není rozdělena, jak se nejprve Komise domnívala⁸⁸, mezi ní a zúčastněné podniky.

131. Ve věci samé je takovéto *zjevně nesprávné posouzení* nutno předpokládat zaprvé tehdy, pokud Soud poruší rozsah své neomezené soudní pravomoci na základě článku 229 ES ve spojení se článkem 17 nařízení č. 17. Zadruhé, o zjevně nesprávné posouzení se jedná také tehdy, pokud se Soud před svým rozhodnutím o výši pokuty plně nezabývá všemi skutečnostmi, respektive argumenty, které jsou v konkrétním jednotlivém případě pro jeho rozhodnutí o výši pokuty relevantní⁹¹.

132. Nejprve, co se týče rozsahu pravomoci Soudu v rámci článku 229 ES, je třeba zvážit, že pravomoc soudního přezkumu v plné

130. Jak již bylo uvedeno, Soudnímu dvoru v řízení o kasačním opravném prostředku

89 — K tomu viz judikatura uvedená v poznámce pod čarou 38, jakož i rozsudek PVC II (uvedený v poznámce pod čarou 56, bod 614).

90 — Rozsudek Cement (uvedený v poznámce pod čarou 13, bod 365).

91 — Ve stejném smyslu rozsudky Dansk Rorindustri (uvedený v poznámce pod čarou 88, body 244 a 303) a Baustahlgewebe (uvedený v poznámce pod čarou 24, bod 128).

88 — Bod 152 odůvodnění napadeného rozhodnutí.

jurisdikci není vázána na stejná kritéria jako například zrušení napadeného rozhodnutí. Zejména se u pravomoci soudního přezkumu v plné jurisdikci nejedná o pouhou kontrolu legality rozhodnutí Komise. Naopak při výkonu této pravomoci může být rovněž přihlédnuto k hlediskům vhodnosti a ekvity. *A fortiori* je třeba zohlednit procesní vady jako například porušení zásady přiměřené délky trvání řízení, které – jak již bylo uvedeno⁹² – představují rovněž porušení základních práv, i když neměly vliv na obsah rozhodnutí Komise, a tak nevedou k jeho zrušení.

133. Toto Soud v projednávaném případě správně uznal a uvedl, že mohl poskytnout další snížení částky pokuty, která byla uložena, na základě nadměrné délky trvání správního řízení přičitatelné Komisi⁹³. V tomto ohledu se tedy Soud zjevně nesprávného posouzení nedopustil.

134. Avšak jinak je tomu, pokud jde o povinnost Soudu týkající se celkového zohlednění *všech pro rozhodnutí relevantních skutečností*, respektive *argumentů*.

135. Ke skutečnostem relevantním pro rozhodnutí v rámci soudního přezkumu v plné jurisdikci v projednávaném případě patřila zejména odpovědnost Komise za nadměrnou délku trvání *obou* fází správního řízení, tedy nejen za překročení doby normálně potřebné mezi slyšením účastníků řízení a vydáním napadeného rozhodnutí, ale i za více než tříleté období nečinnosti *před* oznámením námitek ve stadiu předběžného šetření.

136. Ačkoli Soud v úvodu napadeného rozsudku ještě konstatoval odpovědnost Komise za nadměrnou délku trvání *obou* fází správního řízení⁹⁴, později v rámci svého přezkumu v plné jurisdikci zohledňuje její odpovědnost pouze za nadměrnou délku trvání *jedné* z *obou* fází, totiž za dobu mezi slyšením účastníků řízení a vydáním napadeného rozhodnutí. Zvláště zřejmé je to v bodě 436 napadeného rozsudku, kterým začínají závěry Soudu o výši pokuty. V něm je odkázáno pouze na bod 85 napadeného rozsudku, tedy na ty pasáže, které se zabývají odpovědností Komise za nadměrnou délku trvání řízení *po* oznámení námitek. Naproti tomu chybí jakýkoli odkaz na bod 77 napa-

92 — Viz body 114 až 118 tohoto stanoviska.

93 — Viz bod 436 napadeného rozsudku.

94 — Viz body 77 a 85 napadeného rozsudku.

deného rozsudku, ze kterého vyplývá odpovědnost Komise za nadměrnou délku trvání řízení *před* oznámením námitek.

137. Vzhledem k tomu, že Soud tak v souvislosti s případným soudním snížením částky pokuty opomenul zohlednit rovněž nadměrnou délku trvání řízení *před* oznámením námitek, dopustil se při výkonu své neomezené soudní pravomoci na základě článku 229 ES ve spojení s článkem 17 nařízení č. 17 zjevně nesprávného posouzení.

138. I kdyby tedy napadený rozsudek nebyl – oproti zde zastávanému názoru⁹⁵ – plně zrušen již na základě prvního důvodu kasačního opravného prostředku, bylo by ho třeba zrušit v každém případě v rozsahu, ve kterém Soud zamítá návrh TU na snížení částky pokuty, která jí byla uložena. V tomto případě by stav sporu umožňoval přijetí konečného rozhodnutí a Soudní dvůr by sám mohl přijmout konečné rozhodnutí ve věci na základě čl. 61 odst. 1 svého statutu. Zejména by Soudní dvůr sám mohl přijmout konečné rozhodnutí o snížení částky pokuty, kterou Komise uložila⁹⁶.

95 – Viz k tomu má argumentace k prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku v bodech 120 až 127 tohoto stanoviska.

96 – Jak tomu bylo například v rozsudku Cement (uvedeném v poznámce pod čarou 13, body 384 a 385).

139. V projednávaném případě Komise sama již při výpočtu výše pokuty v napadeném rozhodnutí uplatnila snížení částky pokuty ve výši 100 000 eur. Při tom ovšem nerozlišovala mezi různými nesrovnalostmi řízení uvedenými v rozhodnutí, takže není zřejmé, jaká část z částky 100 000 eur připadá přímo na nadměrnou délku trvání řízení. Také ani nerozlišovala mezi oběma fázemi správního řízení. Stejně tak málo vycházela ze své výhradní odpovědnosti za nadměrnou délku trvání řízení v obou fázích správního řízení⁹⁷, jak Soud nyní konstatoval. Za těchto okolností se zdá, že snížením částky pokuty, které Komise sama při jejím výpočtu stanovila, nebylo dostatečně zohledněno porušení procesních práv TU.

140. Za těchto podmínek by bylo opětovné snížení částky pokuty odůvodněné. Výchozím bodem by při tom mohla být částka 25 000 eur, tedy polovina toho, co Soudní dvůr odečetl ve věci Baustahlgewebe⁹⁸; v této věci totiž byla pokuta původně uložená Komisí podle své výše asi dvakrát tak vysoká než pokuta, která byla v projednávaném případě uložena TU.

97 – Body 151 až 153 odůvodnění napadeného rozhodnutí.

98 – Rozsudek uvedený v poznámce pod čarou 16, zejména bod 141.

141. Kromě toho by v projednávaném případě měl být přiznán zvláštní význam skutečnosti, že Komise je podle zjištění Soudu odpovědná za období nečinnosti trvající více než tři roky. Zdá se tedy přiměřené stanovit za každý celý rok této nečinnosti ve fázi řízení *před* oznámením námitek snížení výše pokuty o uvedenou částku 25 000 eur, celkově tedy o 75 000 eur. Dále by měla být rovněž nadměrná délka trvání fáze řízení *po* oznámení námitek zhodnocena dalšími 25 000 eur. Z toho by byla vypočítána celková částka ve výši 100 000 eur, o kterou by Soudní dvůr mohl snížit pokutu, která má v současnosti hodnotu 2 150 000 eur.

D – Mezitímní závěry k prvnímu důvodu kasačního opravného prostředku a ke druhé části pátého důvodu kasačního opravného prostředku

142. Podle zde navrhovaného řešení třetí části prvního důvodu kasačního opravného prostředku⁹⁹ je třeba zrušit napadený rozsudek v plném rozsahu a vrátit věc Soudu.

143. Pokud by však Soudní dvůr – oproti zde zastávanému názoru – došel k závěru, že

je ona část kasačního opravného prostředku neopodstatněná, měl by napadený rozsudek zrušit v každém případě v rozsahu, ve kterém byl zamítnut návrh TU na snížení částky pokuty, která jí byla uložena¹⁰⁰. V tomto případě by měl částku pokuty snížit a kasační opravný prostředek ve zbývajících částech zamítnout.

VI – Náklady řízení

144. Podle čl. 122 odst. 1 jednacího řádu Soudní dvůr rozhodne o nákladech řízení pouze tehdy, pokud je kasační opravný prostředek zamítnut nebo pokud je kasační opravný prostředek opodstatněný a Soudní dvůr vydává sám konečné rozhodnutí ve věci.

145. Vzhledem k tomu, že podle zde navrhovaného řešení prvního důvodu kasačního opravného prostředku je třeba vrátit celou věc Soudu, mělo by být rozhodnuto o nákladech řízení později¹⁰¹.

100 – Viz k tomu výklad k závěru prvního důvodu kasačního opravného prostředku, jakož i ke druhé části pátého důvodu kasačního opravného prostředku v bodech 128 až 141 tohoto stanoviska.

101 – K tomu např. rozsudky ze dne 16. listopadu 2000, *Cascades v. Komise* (C-279/98 P, Recueil, s. I-9693, bod 82), ze dne 3. července 2003, *Chronopost a další v. Úřex a další* (spojené věci C-83/01 P, C-93/01 P a C-94/01 P, Recueil, s. I-6993, bod 45), a ze dne 29. dubna 2004, *Parlament v. Reynolds* (C-111/02 P, Recueil, s. I-5475, bod 3 výroku).

99 – Body 120 až 127 tohoto stanoviska.

VII – Závěry

146. Vzhledem ke všemu výše uvedenému Soudnímu dvoru navrhuji, aby rozhodl takto:

- „1) Rozsudek Soudu prvního stupně Evropských společenství ze dne 16. prosince 2003 ve spojených věcech T-5/00 a T-6/00 se zrušuje.
- 2) Věc se vrací Soudu prvního stupně.
- 3) O nákladech řízení bude rozhodnuto později.“